

მაკა ლაბარტყავა

ანა კალანდაძე – ცა

სამშობლოს ტრფიალით შთაგონებული პოეტები გულანთებულ სტრიქონებს უძღვნიდნენ ქართულ ზეცას.

სტკიოდათ თუ უხაროდათ, უყვარდათ თუ სძულდათ, იბრძოდნენ თუ მოილხენდნენ – „საქართველოს ცის“ (ანუ – საქართველოს) წარსული, აწმყო და მომავალი იყო მათთვის უმთავრესი.

ქართული ცის „სიღრმესა“ და სიფაქიზეში ხედავს ანა კალანდაძე სამშობლოს უძლეველობას, დაუმარცხებლობასა და სისპეტაკეს, ამიტომაც ქვეულან მისი „დიდების მომღერლებად“ ოშკი და ზარზმაც, „ბებერი ტაო“:

„შენ ისე ღრმა ხარ, ქართულო ცაო,
შენ ისე ღრმა ხარ...
სამკვიდრო შენს ქვეშ მტრად შემოსულმა
ვერავინ ნახა:
ვერცა ოსმალომ, ვერცა მონლოლმა
და ვერცა სპარსმა...
შენი დიდების მომღერალია
ოშკი და ზარზმა,
ბებერი ტაო...
შენ ისე ღრმა ხარ, ისე ფაქიზი
ქართულო ცაო...“

გასაოცარი პოეტური ძალით იხატება მიწისა და ზეცის ურთიერთშეჭიდების სურათი და ამ სანახობით გამოწვეული განცდა ერთ პატარა ლექსში „აბუდელაური“. ეს სანახობა სალოცავის მიმართ ფიცს წარმოათქმევინებს პოეტს:

„მიწა და ზეცა შებმია ერთურთს,
მეშინის, მე შენს სალოცავს ვფიცავ“...

[კალანდაძე 2014: 199].

მხატვრული შედარების დიდოსტატი ანა კალანდაძე „ცამდე ასულ ჭადარში“ ამოიცნობს „ცისა და ქვეყნის“ მდუმარებას:

„ო, ეს ჭადარი, ასული ცამდე,
შეუპოვარი ქარის და მეხის...
მდუმარე როგორც ტაო და ქალდე,
როგორც დუმილი ცისა და ქვეყნის...“

[კალანდაძე 2014: 31]

პოეტმა ცასა და მიწას ადამიანის თვისება – სიცილი – მიანიჭა და ამ „სიცილის“ ფონზე ნაშობი ყაყაჩო დაგვიხატა:

„უნისლოა, ზეცას გაუდარია,
ყაყაჩო ჩანს ცის და მიწის სიცილში“ [იქვე: 78].

შუქურვარსკვლავი რომ ცის სამკაულია, ეს არაერთგზის ყოფილა გამჟღავნებული ზოგადად პოეზიაში, მაგრამ საინტერესო ჩანს ცას მოწყვეტილი შუქურვარსკვლავის შემდგომი ბედი, მას – ცადათ-მოხილსა და მიწასთან მიახლოებულს – სამუდამო გაუჩინარება ემუქრება, პოეტის აზრით.

ბუნებრივია, ამ სტრიქონებში ამოიკითხება ღმერთსდაშორებული და ამქვეყნიურ სამყაროზე მიჯაჭვული ადამიანის მიწიერი ყოფა:

„ცას მოსწყდა შუქურვარსკვლავი,
სრა დათმო სხივთა მფინართა,
გამოედევნა მიწის სულს,
კლდეებში გაუჩინარდა“ [იქვე: 189].

...მაგრამ კიდევ უფრო საოცარია ვარსკვლავებით გაჩირაღდებული ცის ხილვა – განსაკუთრებით მაშინ, როცა მთვარეც ამოიბრწყინებს და გულიც „გაფრენად მზად არი“:

„ცა ვარსკვლავებით ინთება,
ცა – არცა რისი სადარი...
მთვარე რომ ამობრწყინდება,
გული გაფრენად მზად არი...“ [იქვე: 11].

ანასათვის ძალზე მნიშვნელოვანია ის ფაქტიზი გრძნობა, რომელიც ცამდეა ასული თავისი სინატიფითა და სისპეტაკით, ამიტომაც ითხოვს პოეტი ამ საოცრად ზნემაღალი განცდის სწორად გაგებას:

„მე შენს სიხარულს ვუსმენ
და შენს სევდიან ბლავილს...
კლდე – ლოდთა შორის გრგვინვით
გსურს, დაივიწყო თავი...
ან სიხარულის ტალღა

კლდეს შეალეწო მკერდით, –

ცაში აფრენილ გრძნობის

სწორად გაგებას მვედრებ...“ [კალანდამე 2014: 196].

აბსოლუტურად განსხვავებულ განწყობას უქმნის მკითხველს ის ცა, საიდანაც მიწისკენ მოემართება ქეთევან დედოფალი. ამ შემთხვევაში ცა სიწმინდესთან ასოცირდება, რასაც კიდევ უფრო ავსებს და ამდიდრებს წამებულის კალთა – თეთრი ვარდებით სავსე:

„მრავალმოწამე გურჯთა დედოფალს

კალთა სავსე აქვს თეთრი ვარდებით

და დიდებული თვისი ნაბიჯით

ცით მიწისაკენ მოემართება“ [იქვე: 234].

პოეტი ცას (ანუ, ამ შემთხვევაში – ღმერთს) მოწყალებას შეთხოვს, კერძოდ, „ციურ მადლს“ და შემწეობას ელის მისგან:

„შრიალებს ტყე და მაბრუებს მზე და

ციური მადლი, –

მექმენი მწედა...“ [იქვე: 49].

პოეტს ღრმად სწამს, რომ ღმერთის წყალობას ელიან არა მხოლოდ ადამიანები, არამედ ცოდვილი მხეცნიც, ქვეწარმავლები. ამიტომაც გვიხატავს ანა მლოცველი გველის სახეს სევდიანი თვალებით. როგორც ჩანს, მასაც (ანუ – გველსაც) ძალუმს სულიერი ტკივილის განცდა და სწორედ აქ ტოვებს იგი თავის გველურ ბუნებას და ღმერთის იმედად რჩება:

„ლოცულობს გველი...

ალბათ ცოდვილ სულს ავედრებს ღმერთსა,

რომ იდუმალებს,

სევდიან თვალებს

მიაპყრობს ზეცას...“ [იქვე: 108].

ასევე იქცევა უმწეო ფუტკარიც. მისთვის ზეცა ყოვლისშემძლეა, ღმერთია, ამიტომაც ემუდარება მას:

„ბაგით ყვავილის

მტვერს ამოზიდავს

სუსტი ფუტკარი,

ზეცას მიაპყრობს

თვალებს მუდართით,

მიესალმება მზეს მიმოზიდან...“ [იქვე:126].

სწორედ ცის სიღრმეში მკრთომარე ვარსკვლავი გვევლინება ერთ პატარა ლექსში ლირიკული გმირის თანამოსაუბრედ. უკვირს მას, წმინდა ცაზე მყოფს, საუფლოდატოვებული ადამიანისა, ამიტომაც მოკრძალებით უსვამს კითხვას:

„ცის სიღრმეში კრთოდა ვარსკვლავი,
რატომ მოსწყდით, –
მანაც მკითხა, –
საუფლოს შენსა?“ [კალანდამე 2014: 97].

ცაზე გამონაკრთომი ვარსკვლავი ხშირად „უფლის ვარსკვლავად“ აღიქმება და გაიაზრება პოეტის მიერ:

„ახლოა ჟამი შუადამისა,
ცაზე ვარსკვლავი უფლისა კრთება,
კვდება სრულიად საქართველოსთვის
ლოცვით,
გალობით
ვინც ახლა კვდება!..“ [იქვე: 417].

პოეტს თავდავიწყებით უყვარს ლურჯი ცა. მას, ამ ცის შემყურეს, ეძღვრება და მზად არის – მისთვის (მშობლიური ცისთვის – სამშობლოსთვის) იბრწყინოს და დაშრტეს კიდევ:

„მე შენ დაგხურავ ლამაზ გვირგვინს
და მით მიწიერს
ჩემს საიდუმლოს გაზიარებ,
ო, ფიქრთა ჩემთა...
მე ავმალღებები შენს ლურჯ ცაზე,
შენთვის ვიბრწყინებ,
აღვინთები და დავშრტები შენდა!“ [იქვე: 150].

აღსანიშნავია ისიც, რომ, „ანა კალანდამის პოეტურ სამყაროს (ხელმეორედ სულჩადგმულ სიტყვებს, ძველქართულისეულ სალექსო ორნამენტებს, მოხდენილად შერჩეულ დიალექტურ ფორმებს, მომაჯადოებელ მეტაფორა-შედარებებს, ჰიპერბოლებს, ეპითეტებს, პეიზაჟებს...) განსაკუთრებულ ელფერს სძენს კითხვით წინადადებათა სიჭარბე და ნაირსახოვნება. მხატვრულ ჩარჩოში გარდასახული ყოფითი ელემენტები, უფაქიზეს სალექსო სამოსში მოქცეული მიწიერი მისწრაფებანი თუ ადამიანური სურვილები თავად პოეტის სულში იღებს სათავეს და, ხშირ შემთხვევაში, სწორედ კითხვითი ინტონაციით აზიარებს მკითხველს მშვენიერებას – ანას თვალით აღაქმევენებს ყოველ-

დღიურობაში ჩაკარგულ სილამაზეს..“ [ვაშაკიძე 2014: 145]. გასაოცარი პოეტური სინატიფითა და სინაზით აღბეჭდავს ანა კალანდაძე თეთრ და ლურჯ ფერწერულ ტილოზე თეთრღრუბელნარევ „ცის ხვაშიადს“ და კითხვასაც უსვამს მას:

„შეხედე, ცაა ძალიან ლურჯი,
ძალიან ლურჯი, დაუსაბამო...
ცას შერევია თერთი ღრუბლები
ცამ ხვაშიადი რატომ დამალოს?“

[კალანდაძე 2014: 152].

შემდეგ კი... საკუთარ თავსაც დაუსვამს ამ შეკითხვას პოეტი:

„შეხედე, ცაა ძალიან ლურჯი,
ძალიან ლურჯი, დაუსაბამო...
ცას შერევია თერთი ღრუბლები
მე... ხვაშიადი რატომ დავმალო?“ [იქვე: 152].

სწორედ ამ ხვაშიადში გამოკრთის დაუმალავი, ზეაწეული გან-
ცდა სიყვარულისა. „საერთოდ პოეზია, გამორჩეულად კი, ანასი, სულ-
თა შეხების მყუდრო ადგილია, სადაც ერთმანეთს პირისპირ ხვდებიან
მარტო ორნი და კავშირი, რომელიც ამ ორთა შორის იბმება, უაღრესად
პირადულია, სხვათაგან დაფარული და მიუწვდომელი“ [კვარაცხელია
2014: 3].

ძამით „შებურვილი“ სასაფლაოსა და ასევე „ძამით მოსილი“ მწუ-
ხარე ქარის ფონზე იხატება „ფრთადაშვებული“ ანგელოსი და – ასევე
ანგელოსივით „თავჩაკიდებული“ ცა. პოეტი ანგელოსის გვერდით
განუკუთვნებს ადგილს ცას და ამით კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს ზე-
ციურ მადლს:

„ჩამოუქროლებს სასაფლაოს,
ძამით შებურვილს,
ქარი ხორშაკი, თვით მწუხარე –
ძამით მოსილი...
იქ... ანგელოსი დაღონდება
ფრთადაშვებული,
ცაც... თავს ჩაკიდებს
ანგელოსივით...“ [კალანდაძე 2014: 103].

სასაფლაოს ქვის ძეგლებზე აღბეჭდილ სურათს, ჩამონაღვენთ
მზეს, მოსდევს გასაოცარი მხატვრული შედარებით წარმოსახული ცის
სახე. ამ შემთხვევაში ცა ერეკლეს ბაირაღს მოაგონებს პოეტს:

„მზე ჩამოვა, ქვის ძეგლებზე სხივებს დაღვრის,
ქვის ძეგლებზე, ჟამთა ცვლით რომ დაღარულან...
ცა ირხევა ვით ერეკლეს ზაირადი,
და ნამძვები ნაფიქრალით დაფარულან...“

[კალანდაძე 2014: 111].

„...ანას შემოქმედებისათვის ყველაზე არსებითი მაინც ზეცაა, –
სულის მარადიული თვალშესადგმელი.

სასოწარკვეთის ჟამს პოეტი იტყვის:

„დახუჭა თვალი ცამან ცხოველმან
და დაიხუჭა „გულისა თვალიც!..“

ხოლო სიხარულის ჟამს:

„სადღაცა, ზევით იღება კარი...“

სწორედ ეს „კარის გაღება“ – ცის გახსნა – არის პოეტის უზენაესი
ბედნიერება:

„გუგუნებს გული გრძნეული ხილვით
და სიხარულით თვალდანამული
მივყვები ჩემს გზას... იხსნება ზეცა,
ო, კვლავ იხსნება ცა მეწამული...“

[არაბული 2014: 93-94].

ენა არის ის ობიექტური მოვლენა, რომელიც შესაძლებლობას აძ-
ლევს ყოველ პიროვნებას, გამოხატოს თავისი სუბიექტური მსოფლ-
ხედვა. ყველაზე ხელშესახებად, ნათლად და დახვეწილად ეს მსოფლ-
ხედვა პოეტურ სიტყვაში ვლინდება [ჯორბენაძე 1987: 8]. ეს დამოკიდე-
ბულება კარგად ჩანს პოეტისა და ცის ურთიერთობით. ცას რამდენიმე
დატვირთვა აქვს ანასთან – ერთ შემთხვევაში ის (ცა) საქართველოს (სა-
მშობლოს) განასახიერებს, ამიტომაც „უმღერიან“ მის დიდებას „ომკი
და ზარზმა, ბებერი ტაო“, ხოლო სხვა შემთხვევაში ცა ღმერთის სახე-
სიმბოლოა: „ცაო, მოიღე წყალობა ჩემდა, ციური მადლი“. არის კიდევ
ერთი ცა – ატმოსფეროს ნაწილი – „ძალიან ლურჯი, დაუსაბამო...“ ან
ღრუბელნარევი...

ლიტერატურა

არაბული 2014 – ა. არაბული, ანა კალანდაძისადმი მიძღვნილი კრებული – „ანას“, თბილისი.

ვაშაკიძე 2014 – თ. ვაშაკიძე, ანა კალანდაძისადმი მიძღვნილი კრებული – „ანას“, თბილისი.

კვარაცხელია 2014 – გ. კვარაცხელია, ანა კალანდაძისადმი მიძღვნილი კრებული – „ანას“, თბილისი.

ჯორბენაძე 1987 – ბ. ჯორბენაძე, ბალავარი მწერლობისა, თბილისი.

წყარები

კალანდაძე 2014 – ა. კალანდაძე, ლექსები, „ქართული ენა“, თბილისი.

Maka Labartqava

Ana Kalandadze – „the Sky“

Summary

Ana Kalandadze, a masteress of poetry, saw the invincibility and the sanctity of her homeland in the depth and the purity of the sky of Georgia.

In her works the sky has several senses. In one case it symbolizes Georgia. That is why Oshki, Zarzma and Old Tao praise its glory. In other cases the sky is a symbol for the god e.g. „**cao, moiye çqaloba çemda ciuri madli**“ (Oh, Sky, bless mess me, please). The author also uses this word with the basic meaning – the sky as a part of the atmosphere „**zalian lurji, dausabamo... an yrubelnarevi**“ (dark blue, limitless or cloudy).